მაკაბელ მოწამეთა „ყრმობის“ გასააზრებლად

„მაკაბელთა“ წიგნები „ძველი აღთქმის“ არაკანონიკურ[1] წიგნთა რიცხვს განეკუთვნება. მათთან დაკავშირებით ჩვენამდე მრავალფეროვანმა ლიტერატურამ მოაღწია: ბიბლიურმა, აგიოგრაფიულმა, ჰიმნოგრაფიულმა. ამჯერად, ჩვენი განხილვის საგანს აგიოგრაფიული ტიპის თხზულება წარმოადგენს.

კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცულია ორი ხელნაწერი (Sin-62, XIს.; A-95, XIს.), რომელთაც შემოუნახავს ბიბლიოლოგიური მასალის გათვალისწინებით შექმნილი აგიოგრაფიული თხზულება შვიდი მაკაბელი ყრმისა და მათი დედის - სოლომონიას შესახებ. ამ ტექსტების ურთიერთმიმართების საკითხს სპეციალური გამოკვლევა მიუძღვნა პროფ. ივანე იმნაიშვილმა, რომელიც დასკვნის სახით მიუთითებს, რომ Sin-62-სა და A-95-ში წარმოდგენილი ტექსტი ერთი და იმავე რედაქციისა უნდა იყოს. მეტიც, მათ შორის იმდენად მცირე განსხვავებაა, რომ იგი A-95-ის დედნად Sin-62-ს მიიჩნევს [იმნაიშვილი, 1980: 40].

„მაკაბელთა მარტვილობის“ მოკლე შინაარსი ამგვარია: ურწმუნო მეფე ანტიოქოზი (ანტიოქოსი/ანტიოხოსი)[2] იუდეველთაგან მოითხოვს კერპთა თაყვანისცემასა და ღორის ხორცის ჭამას, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ურჩებს მრავალგვარი სატანჯველით სჯის. წარმართი მეფის წინაშე, დაუმორჩილებლობის გამო, წარსდგება შვიდი ღვთისმოსავი ყრმა[3] და მათი დედა. მეფის მხრიდან დამორჩილების მოთხოვნის მიუხედავად, ძმები წამებით აღესრულებიან[4], ხოლო მანამდე მტკიცედ მიუგებენ, რომ მათ არ აშინებთ ამქვეყნიური სასჯელი და ესწრაფვიან ცათა სასუფეველს.

თხზულების დასაწყისში ავტორი გვიცხადებს, რომ მან უნდა გადმოგვცეს ამბავი, თუ როგორ დამარცხდა მეფე ღვთის შემწეობის მქონე დედაკაცისა და ყრმების მეშვეობით. ამ ფაქტს კი ბიბლიური დავითის მაგალითს ადარებს: *„და ვიხილეთღა, ვითარ ღმერთი მრავალგზის სძლევს მამათა ჴელითა დედაკაცისაჲთა, და იძლევის მეფჱ ჴელითა ყრმათაჲთა, რამეთუ დავითი ყრმაღა იყო და იჴსნა ისრაჱლი“...* [იმნაიშვილი, 1980: 30].

მოხმობილი ეპიზოდის მიხედვით, გვსურს, ყურადღება გავამახვილოთ ყრმობაზე. საინტერესოა, რითი გამოირჩევა და რა ახასიათებს ყრმას, რომ მას თავისზე მძლავრის დამარცხებაც კი შეუძლია.

ამ საკითხთან დაკავშირებით, „ბიბლია“ – წიგნთა-წიგნი თავისებურ პასუხს გვთავაზობს. მათეს სახარების მიხედვით, ქრისტეს დამოკიდებულება ყრმათა მიმართ ამგვარია: *„უკუეთუ არა მოიქცეთ და იქმნნეთ, ვითარცა ყრმანი, ვერ შეხჴდეთ სასუფეველსა ცათასა. რამეთუ რომელმან დაიმდაბლოს თავი თჳსი, ვითარცა ყრმა ესე, იგი უფროს იყოს სასუფეველსა ცათასა“* [მათ. 18:3-4]. ქრისტე თავის მოწაფეებს მოუწოდებს, რომ „დაუტევონ“ გზა ამპარტავნებისა და იყვნენ თავმდაბალნი, მორჩილნი, ისეთივე წრფელნი, როგორებიც არიან ბავშვები... მახარებლის წიგნში, ყრმებთან დაკავშირებით, კვლავ მეტად საყურადღებო სიტყვებს ვკითხულობთ: *„აღგიარებ შენ, მამაო, უფალო ცისა და ქუეყანისაო, რამეთუ დაჰფარე ესე ბრძენთაგან და მეცნიერთა და გამოუცხადე ესე ჩჩჴლთა. ჰე, მამაო, რამეთუ ესრეთ სათნო-იყო შენ წინაშე“* [მათ. 11:25-26]. სახარების მიხედვით, მაცხოვარი საუბრობს საღვთო სიბრძნეზე, რომელიც არავისთვისაა ისე ცხადი და ნათელი, როგორც – ყრმათათვის.

ამრიგად, ქრისტეს მცნების თანახმად, სასუფეველში შესასვლელად უმთავრესია „ბავშვად ქცევა“, ეს კი თავისთავად გულისხმობს იმ თვისებათა ქონას (თუ შეძენას), რაც ყრმებს ახასიათებს.

თავდაპირველად, ბავშვი სამყაროს აღიქვამს უპირობო „დაჯერებების“ საფუძველზე. ანალიზის, განსჯისა თუ გადამოწმების მცდელობანი თავს იჩენს წლების მატებასთან ერთად. ამდენად, რაც უფრო მცირეწლოვანია ადამიანი, მით უფრო ძლიერი უნდა იყოს მასში რწმენა (ვფიქრობთ, რწმენა არამხოლოდ ღვთისა, არამედ გარშემომყოფებისაც). რწმენის ქონა თავისთავად გულისხმობს მორჩილებას, ვინაიდან როდესაც ადამიანს სწამს რაღაცის (გინათუ ვიღაცის), მას განუსჯელად, უპირობოდ, გადასინჯვის გარეშე ემორჩილება. „წამების“ ავტორიც, როდესაც მას ბიბლიური დავითის მაგალითი მოჰყავს და ყრმების ქმედებას ადარებს, სიმდაბლეს მიიჩნევს გამარჯვების უპირველეს საწინდარად. აგიოგრაფის სიტყვებით, დავით მეფემ ღვთის რწმენითა და სიმდაბლით „თჳნიერ მახვილისა სძლო ერ-მრავალთა“, რამეთუ „არა საჭურველთა არს ძლევა, არამედ ვითარცა მას [უფალს] სათნო უჩნდეს, მისცეს ღირსთა ძლევა“ [II მაკ. 15:21].

ასე რომ, ნათელია, თუ რატომ მოჰყავს „მარტვილობის“ ავტორს სათანადო ადგილას სწორედ ის მაგალითი, როდესაც ღვთის მოიმედე, ჯერ კიდევ მცირეწლოვანი დავითი სძლევს გოლიათს [I მეფ. 17:45].

აგიოგრაფი, საპირისპიროდ სიმდაბლისა, ამპარტავნების, „გაბუდაყების“ ნიმუშად თავად ანტიოქოსის დაცემის მაგალითს იმოწმებს: *„მისცა იგი ღმერთმან სიკუდიდ ჴელითა მის დედაკაცისაჲთა, რამეთუ მაღლოოდა იგი მორწმუნეთა ზედა ღმრთისათა... და რაჟამს განლაღნა იგი ღმრთისა ზედა, დაემჴუა მეფობაჲ მისი მეცნიერებითა ღმრთისაჲთა“* [იმნაიშვილი, 1980: 30].

სტატიაში „ბავშვი მოწამე ქართულ აგიოგრაფიაში“ საბა-ფირუზ მეტრეველი მართებულად შენიშნავს, რომ *„ბავშვობა, ყრმობა გაიგივებულია სიმდაბლის გზასთან, რომლის გარეშე ვერ მიიღწევა ცათა სასუფეველი“* [მეტრეველი, 2004: 12]. ამრიგად, „წამების“ ავტორის თქმით, სიმტკიცის შენარჩუნებასა და გამარჯვებაში (სულიერი თუ ფიზიკური თვალსაზრისით) ადამიანს ეხმარება ყრმობა

(რომელიც გაიაზრება არა როგორც ასაკი, არამედ როგორც სულიერი მდგომარეობა) - ღვთისადმი უპირობო რწმენა და მორჩილება. აგიოგრაფი ამგვარ მდგომარეობას მაკაბელი ყრმებისა და მათი დედის მიერ ანტიოქოზ მეფის ძლევის საფუძვლად აცხადებს.

როგორც გამოვლინდა, თხზულების ავტორს მოწამეთა თავგანწირვის ასახვა განუზრახავს და აგიოგრაფიული მწერლობის ნიმუში შეუქმნია. ამ მწერლობის თავისებურებათა მიხედვით, ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა, მოთხოვნა არის ის, რომ გმირს, ვის ღვაწლზეც საუბრობს ავტორი, უთუოდ უნდა ჰყავდეს წინა_სახე, ის, ვისაც უნდა მიემასგავსოს, მიბაძოს საქმითა თუ სიტყვით. ქრისტიანობაში ყოველი მოწამე ქრისტეს „მობაძავია“, მაცხოვარი არათუ მათი სასუფეველთან მიმყვანებელია, არამედ თითოეული თავად უნდა გახდეს ღმერთი, ქრისტედქცევა დაუსახავს ყოველ მარტვილს. ამ საკითხზე მსჯელობისას თავს იჩენს კითხვა: ვის უნდა მიმსგავსებოდნენ მაკაბელი მოწამენი რჯულის დაცვასა და „ნაგების“[5] უგულვებელყოფაში, თუკი გავითვალისწინებთ, რომ ისინი ძვ.წ. 166 წელს, უფლის განკაცებამდე ეწამნენ?

ძეგლში მოწამეთა არქეტიპულ სახედ დასახელებულია არაერთი ბიბლიური, კერძოდ, ძველი აღთქმის პერსონაჟი. სოლომონია შვილებისაგან მოელის ანტიოქოს მეფის ბრძანების „განქარვებას“: *მოიჯსენეთ შვილნო ჩემნო, წმიდანი იგი, რომელნი იყვნეს უწინარეს თქუენსა, რავდენთა ღუაწლთა დაუთმეს და დაემკჯდრნეს სასუფეველსა ცათასა“...*[იმნაიშვილი, 1980: 31]. როგორც ირკვევა, ქრისტემდელი მოწამეებისაგანაც ისეთივე დამოკიდებულების გამოვლენა იყო საჭირო, როგორიც ახალი დროის მარტვილთაგან მოითხოვებოდა (ამ მოთხოვნას კი, უმეტესად, საჭიროება და პოლიტიკურ-სარწმუნოებრივი ვითარება განაპირობებდა). უპირველესად, „ჯერ არს“, რომ მარტვილმა დაიჯეროს, იწამოს, ღვთის სიტყვა და, ამასთან ერთად, თუკი საჭიროებამ მოითხოვა, დაემოწმოს მის სიტყვას ანუ ფიზიკურად ეწამოს უფლის მცნებისა და ჭეშმარიტი შჯულისათვის.

იმისათვის, რომ მაკაბელმა ძმებმა „ერთობით დაიმკჯდრონ სასუფეველი იგი ცათაჲ“, უნდა ემსგავსნენ მათზე „უწინარეს წმიდებს“. ვინ არიან ესენი? - *„სამნი იგი ყრმანი - ანანია, აზარია და მიქაელ, რომელნი-იგი იყვნეს საკუმილსა მას შინა, ვითარ-იგი განძლიერდეს და დაუთმეს და დათრგუნეს ალი იგი ცეცხლისაჲ მის, რამეთუ მისცნეს თავნი მათნი ღმერთსა და არა ისმინეს ბრძანებაჲ იგი მეფისაჲ მის, და შეეწია მათ ღმერთი“...*[იმნაიშვილი, 1980: 31]. სოლომონია როდი სჯერდება სამი ბაბილონელი ყრმის ხსენებას, იგი შვილებს მოუწოდებს, რომ მიბაძონ მოსეს, მოიხსენონ იოსები, ემსგავსნენ ელია თეზბელს. არც პირველქმნილ ადამიანებს ივიწყებს და ასეთი სადა, თუმცა მრავლისდამტევი სიტყვებით მიმართავს მეექვსე ვაჟს: *„იქმენ შვილო ჩემო, მსგავს ძმათა შენთა, რამეთუ შენ მსგავს ხარ დღესა მეექუსესა, რომელსა შინა შექმნა ღმერთმან კაცი იგი პირველი ადამ, <u>რომელი ამაღლდა და დამდაბლდა</u>“*[იმნაიშვილი, 1980: 36].

მოხმობილი ციტატის მიხედვით, დასტურდება, რომ განსწავლულია „დედაკაცი იგი“ საღვთო შჯულით; მისი სიტყვები გამამხნევებელი, სულიერი სიმტკიცისაკენ მომწოდებელი და გზის მაჩვენებელი დედის[6] გარდა, გვითვალისწინებს საუცხოო მქადაგებლის, სწავლული ადამიანის სახეს. მის მიერ ამ ბიბლიურ პირთა დასახელებას გარკვეული საფუძველი აქვს: ძმები თითოეულ მათგანს თანაზიარნი უნდა ექმნენ იმ თვისებებსა და ქმედებაში, რაც მათი გამარჯვების საწინდარი გახდა.

გარდა იმისა, რომ მაკაბელები რჯულითა და სისხლით მონათესავე წმინდანებს უნდა შეეზიარონ ღვთის მცნების დაცვაში, თავად სოლომონიასაც ჰყავს მისაბაძი მაგალითი: იგი ისაკის – საკუთარი შვილის ღმრთისათვის შემწირველ აბრაამს ემსგავსება, მიზეზი კი არა შვილების ულმობლად გამეტება და სიძულვილი, არამედ ყრმათა სიყვარული და ღვთისადმი მათი მიძღვნის ცხოველი სურვილია: *„ვითარცა აბრაჰამსა არა სძულდა შვილი თჳსი ისაკი და შეწირა იგი მსხუერპლად ღმრთისა, ეგრეთვე მეცა მნებავს შეწირვაჲ თქუენი ღმრთისა ცხოველისა. უკეთუმცა მძულდით თქუენ, არამცა წარგადგინენ თქუენ ამას სატანჯველსა, ვითარცა-იგი აბრაჰამ წარადგინა ძჱ თჳსი დაკლვად“*[იმნაიშვილი, 1980: 31]. ამგვარი ქმედებით, გარდა შვილებისათვის სიკეთის სურვებისა, დედა ღვთისადმი სიყვარულის უდიდეს მაგალითს აჩვენებს. იქნებ, ყრმათა მორჩილებაზე აღმატებულიც კი იყოს ზრდასრულის (როგორც აბრაამის, ისე სოლომონიას) ასეთი საქციელი, ვინაიდან მისი შემეცნებისა და განვითარების ბუნებრივი მდგომარეობის გათვალისწინებით, ნაკლებად მოსალოდნელია ასაკში შესული ადამიანის ამგვარი მორჩილება. ასეთი რამ მხოლოდ გულით ყრმათათვისაა შესაძლებელი, მათთვის, ვინც უპირობო რწმენის მადლსაა ზიარებული.

მარტვილთა ღვაწლზე საუბრისას დღის წესრიგში დგება ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი: რამდენად შესაძლებელია მაკაბელთა თავდადების განხილვა ყრმა მარტვილთა წამების კონტექსტში?

დედის მიერ შვილებისადმი მისაბაძად დასახულ ადამიანთაგან, ყურადღებას იქცევს ელია თეზბელის/თეზბიტელის[7] ხსენება. ამ წინასწარმეტყველის შესახებ საკმაოდ ვრცელი ისტორიის არსებობის მიუხედავად, სოლომონია მხოლოდ ერთ მომენტზე აჩერებს ყურადღებას. ლაკონურად შენიშნავს წინასწარმეტყველის ღვაწლის შესახებ და ასე მიმართავს შვილებს: *„მოიჯსენეთ, შვილნო ჩემნო, წინაწარმეტყუელი ელია თეზბელი, რამეთუ <u>სიტყვას-უგებდა მეფესა</u> და სძლო მას“*[იმნაიშვილი, 1980: 31](მასზე ამის მეტს არაფერს ამბობს).

ვფიქრობთ, სოლომონიას მიერ ელიას სიტყვისგებაზე ყურადღების გამახვილება იმასაც უნდა გულისხმობდეს, რომ მაკაბელმა მოწამეებმა საქმით გამოჩენამდე სიტყვით უნდა სძლიონ მტარვალ და ურწმუნო მეფეს.

იუდეველთა მხრიდან წარმართობასთან პოლემიკის უდავო გამოვლინებას ვხედავთ მეოთხე ძმის სიტყვებში. ძმათა მსგავსად, ისიც ანტიოქოსის მამად რაცხს ეშმაკს და სიცილით მიუგებს მეფეს, მას შემდეგ, რაც ეს უკანასკნელი საფასესა და მეგობრობას შესთავაზებს მას: *„ისმინე ჰ მეფე, რამეთუ ღმერთი ესე შენი ვერ ჴელოვნად გამოთალა ხურომან ეჩოჲთა, არამედ ბრძანე, რაჲთა, შე-რე-*

სახონ“[იმნაიშვილი, 1980: 35]. მაკაბელი ძმის ნათქვამის მიხედვით, მოწამეთა თაყვანსაცემი, წინააღმდეგ მეფე ანტიოქოსისა და მისი თანამზრახველების სათაყვანებლისა, ცოცხალი ღმერთია. წარმართთა ღვთაება შეუქმნელი კი არა, „გამოთლილია“, ისიც – ვერ „ველოვნად“. ამ ხატოვან გამონათქვამში, რა თქმა უნდა, არა გამონაგონი, არამედ ესთეტიკურობის მომნიჭებელი გამომსახველობითი საშუალებებით, გაცხადებულია ქრისტიანთა ჭეშმარიტება - მათი ღმერთი შეუქმნელია. ხოლო ამ ჭეშმარიტებისაკენ მავალთ მოსეს რჯული მიუთითებს: *„არა იყვნენ შენდა ღმერთნი სხუანი თჳნიერ ჩემსა. არა ჰქმნე თავისა შენისა კერპი, არცა ყოველი მსგავსებაჲ, რაოდენი ცათა შინა-ზე და რაოდენი ქუეყანასა ზედა-ქუე და რაოდენნი წყალთა ქუეშთ ქუეყანისა“*[გამ. 20:3-4]. ამრიგად, რჯულის თანახმად, მაკაბელთათვის თაყვანისცემის ერთადერთი ობიექტი უფალი ღმერთია და სხვა არავინ მის გარდა. ცხადია, ეს მცნება თავისთავად გამორიცხავს სხვა ღმერთის აღიარებას, ამიტომ მოწამეთა აღმსარებლობისათვის შეუსაბამოა კერპთა თაყვანისცემა (მათ ხომ რჯული (იგივე ღვთის სიტყვა) თვით „იაჰვეს“ გამოსახვასაც უკრძალავდა, რათა რაიმე ფორმაში არ მოექციათ ღმერთი, ვინაიდან იგი უხილავია კაცთათვის).

ჭეშმარიტი ქრისტიანის დამოკიდებულებას ვხედავთ მეოთხე ძმის სიტყვებში, როდესაც მეფის ბრძანება, რომ „აღჴადონ მას ტყავი თავისა მისისაჲ“ და მოჰკვეთონ ხელ-ფეხი, ყურნი და ენა, მასში მადლიერებას აღძრავს: *„კეთილად ჰყავ, რამეთუ განაგდე ცოდვაჲ თავისაგან ჩემისა. და კუალადცა მომკუეთენ ყურნი ჩემნი, რაჲთა არღარა მესმეს მე შეგინებული ჴმაჲ შენი; და ენაჲცა ჩემი მომკუეთე, რაჲთა არღარა ვიტყოდი შენ თანა“*[იმნაიშვილი, 1980: 35]. ჭაბუკი მადლიერებას გამოხატავს თავად მტანჯველის მიმართ, ვინაიდან იგი თავისი ულმობელი ქმედებით ცოდვას განარიდებს მას. ბოლოს კი თავის უდრეკ, მტკიცე და შეუვალ პასუხს ამ სიტყვებით დაასრულებს: *„დაღათუ ჴელნი და ფერჴნი ჩემნი მომჭრნე, ვერ შემიძლო მე განშორებად უფლისა ღმრთისა ჩემისაგან, რომლისა მოდრკების ყოველი მუჴლი, და ყოველი ენაჲ აღუარებს მას ჴმითა გალობისაჲთა“*[იმნაიშვილი, 1980: 35][8].

წამების წინ ძმები საკმაოდ მრავალაზროვან (ფორმას ვგულისხმობთ) პასუხს სცემენ მეფეს, თუმცა მათი სათქმელის ძირითადი არსი ის არის, რომ „რაგინდ მოაწიოს ანტიოქოსმა მათ ზედა, არ იძლევიან წუთჟამიერი ტკივილით ზეციური გვირგვინისა და საუნჯის „მომვაჭრებელი“ მაკაბელნი“.

ძმების შესახებ მნიშვნელოვან წარმოდგენას გვიქმნის მეფისა თუ დედისადმი მიმართული მათი პასუხი. სიტყვისგებაში წარმოჩინდება მაკაბელთა რჯულისმიერი განწავლულობა, საზრიანობა. ისეთი შთამბეჭდავია თითოეულის პასუხი, რომ მეფე მეხუთე ძმას ყოველგვარი დაკითხვისა და დიალოგის გამართვის გარეშე აღასრულებს: *„და ბრძანა მეფემან, რაჲთა წარმოადგინონ მეხუთჱ და შეეშინა ტანჯვისაგან მისისა და აღასრულა იგი და შეჰრთო მოყუასთა მისთა თანა“*[იმნაიშვილი, 1980: 36].

„წამების“ გათვალისწინებით, საფიქრებელია, რომ ანტიოქოსი მხოლოდ ყრმათა მიერ გამოვლენილი სიმტკიცითა და უდრტვინველობით კი არ გაწბილდება, მას სიტყვიერ მოეპაექრედაც მიაჩნია მაკაბელნი; ეს რომ ასეა, მის მიერ მეექვსე ძმისათვის ენის მოკვეთის მაგალითიც ადასტურებს (იმნაიშვილი, 1980: 36).

საინტერესოა, რომ მეფის ყოველ ახალ მზაკვრობას მორიგი სიკეთე და სასწაულქმნა მოსდევს. ანტიოქოსის განზრახვით, მოჰკვეთს რა მოწამეს ენას, ამით დაადუმებს მის მჭევრმეტყველებას. თუმცა, მისდა სავალალოდ, სხვა განსაცდელი ეწევა უმოწყალო მმართველს: *„და აღაღო წმიდამან პირი და გამოუყო ენაჲ თჳსი. და იყო პირი მისი ბრწყინვალჱ, ვითარცა რომელსა უსუამნ ღჳნოჲ. და ვითარცა იხილა მეფემან და მუნ მყოფთა მათ, დაუკჳრდა ფრიად და შეეშინა. და ვითარ მოჰკუეთეს ენაჲ მისი, სდიოდა სისხლი ფრიად. ხოლო ნათობდა პირი მისი, ვითარცა ელვაჲ. და თქუა მეფემან უშჯულომან: ვიძლიე მე და დავეცი ყრმათაგან. და ვითარ ვცნათ ძალი ღმრთისა ჩუენისაჲ, რომელსა ვჰმსახურებთ ჩუენ?“*[იმნაიშვილი, 1980: 37]. ამის შემდგომ აგიოგრაფი მეფის განრისხების მორიგ მიზეზს გვიხსნის, რომელიც სწორედ მეოთხე ძმის მიერ ანტიოქოსისადმი მიგებულ პასუხს მოჰყვება: *„და შეძრწუნდა მეფე სიტყუასა ზედა მის წმიდისასა და იქმნა ვითარცა ცოფი“*[იმნაიშვილი, 1980: 36]. ე.ი. სამაგალითო, გონიერი პასუხი, თავის მხრივ, მეფის დასჯაა მაკაბელთა მხრიდან. ამას კარგად გრძნობს ანტიოქე. საფიქრებელია, ირონიით, თუმცა კი რეალობით გაწბილებული მიუგებს საბრძოლველად „ნებსით თჳსით აღჭურვილ“ უხუცეს ძმას: *„ნუ ჰბრძნოჲ წინაშე ჩემსა; უწყოდე, რამეთუ ჴელმწიფებაჲ მაქუს მე მოკლვად შენდა“*[იმნაიშვილი, 1980: 36]. მუქარანარევი ტონით შეახსენებს, რომ არ აქვს მოწამეს „ბრძნობის“ დრო და მდგომარეობა, უჯობს, გონს მოეგოს მაკაბელი ჭაბუკი.

ყრმათა „განმკვეთელი“ სიტყვით არაერთხელ ეწევა სირცხვილი და შეურაცხყოფა ცრუმორწმუნე მეფეს: *„ვითარცა ესმა მეფესა, აღივსო იგი გულისწყრომითა დიდითა და ჰრქუა მას: დავჭრა აწვე გუამი შენი ასოდ-ასოდ“...*[იმნაიშვილი, 1980: 33]. ვერავითარი მცდელობით - სიტყვიერი ზეწოლითა თუ ფიზიკური ძალმომრეობით ვერ დაამარცხა და დაიმორჩილა მეფემ იუდეველნი. ეს მომენტი კი უფრო მეტად აღავსებდა შურისგების სურვილით, ამიტომ ყოველი მომდევნო ძმის მიმართ ამკაცრებდა სასჯელის ზომებს.

აი, როგორ გამოხატავს „წამების“ ავტორი სასწაულის მომსწრე მეფის უგუნურ, ღვთივსულიერებას მოკლებულ, თვით ადამიანურ ბუნებას დაშორებული კაცის მდგომარეობასა და ქმედებას: *„ხოლო მეფჱ იგი, ვითარცა ძაღლი ხარბი ჭამს გუამთა და სუამს სისხლთა და ვერ განძღების, ეგრეთვე იყო ესე უშჯულოჲ“*[იმნაიშვილი, 1980: 37]. ავტორისეული შეფასების ეს მაგალითი ნათელს ხდის, რომ როგორც ჭეშმარიტების ყოველი მიმდევრისათვის, მისთვისაც მიუღებელია ამგვარი ქმედება და მეფის სისხლისმჭამელ, გაუმაძღარ ძაღლთან შედარება უფრო მეტ კონტრასტს ქმნის და ამძაფრებს ღვთის ხატადქმნილი ადამიანის სისასტიკეს.

ანტიოქოსის მიერ სოლომონიას მეშვიდე ძის გადარჩენის სურვილი სხვა არაფერია, თუ არა შელახული პატივმოყვარეობისა და გარშემომყოფთა მხრიდან მისადმი შიშისა და კრძალულების აღდგენის მცდელობა. სწორედ პატივმოყვარეობის გამო, მოუწოდებს დედას, რომ შეინანოს თავისი სიბერე და „დაუტევოს ტევანი ერთი“.

ამჯერადაც გაუცრუვდა იმედი მეფეს, არ აუსრულდა რასაც „ჰგონებდა“, მისი საბოლოო დამარცხების ბეჭედი ყველაზე უმცროსმა მაკაბელმა, მეშვიდე ძმამ დასვა. ის მოუწდებდა უღვთო მბრძანებელს, რომ არ შეეყოვნებინა იგი, რათა მალიად მისწევნოდა და შერთვოდა „სასუფეველსა ცათასა“. *„და ვითარცა ესმნეს მეფესა სიტყუანი მის ყრმისანი, განცჯბრებული სირცხჯლეულ იქმნა გარემო მდგომარეთაგან და უბრძანა დაჭრაჲ წმიდისა მის“*[იმნაიშვილი, 1980: 38].

აღუნიშნავად, შეფასების გარეშე არ ტოვებს აგიოგრაფი მოწამის ხვედრს და შენიშნავს, რომ *„მაშინ მოიცვეს იგი უშჯულოთა მათ, ვითარცა ძაღლთა ქურციკი, და აღმოჰჴადეს თუალნი მისნი და მოჰჭრნეს ყურნი და მოჰკუეთნეს ჴელნი და ფერჴნი ბოროტთა მათ“*[იმნაიშვილი, 1980: 38].

დასასრულ, მეფის საბოლოო ძლევასა და დამარცხებაზე მეტყველებს ისიც, რომ იგი უსიტყვოდ აღასრულებს დედას: *„ვითარცა ცნა უშჯულომან მან მეფემან, ვითარცა იძლია წმიდათა თანა, ბრძანა ტანჯვაჲ დედისა მათისა“*[იმნაიშვილი, 1980: 38]. ეს ფაქტი ფსიქოლოგიური სიმართლის, სიზუსტის გამოვლინებად შეიძლება განვიხილოთ. გარდა იმისა, რომ ძლეულ მეფეს სურვილიც აღარ აქვს სოლომონიასთან დიალოგისა და პაექრობისა, თავის მხრივ, ისიც იცის, რომ არც დედა იქნება გადარჩენის მსურველი და მის რაიმე წინადადებაზე დამყოლი. დედა, რომელიც სულ ცოტა ხნის წინ *„დგა და ჰხედვიდა რომელთამე მოკლულთა და რომელთამე ცოცხალთა, და არა იცვალა გული მისი, არცა შეძრწუნდა, არამედ უხაროდა მას, რაჟამს დაიმკვიდრეს მათ სასუფეველი ცათაჲ აბრაჰამის თანა, ისაკის თანა და იაკობის თანა, რამეთუ გული მტკიცჱ მახჯლმან ვერ განკუეთის“*[იმნაიშვილი, 1980: 38].

უნდა ითქვას, რომ აგიოგრაფის მიერ არაერთგზისაა ნაჩვენები დედის სიხარული. ეს მომენტი კომპოზიციის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ პირობად გვესახება. იგი, თითქმის ყოველი ძის აღსრულების შემდეგ, სიხარულსა და მადლიერებას გამოხატავს ღვთის მიმართ. „დედაკაცი იგი“ შესაქმის შვიდ დღეს ადარებს შვილებს და თითოეულს ამ დღის დარი სიხარულის მომტანად რაცხს. სოლომონიამ ისევე უნდა განისვენოს უმცროსი ძმის წამების შემდგომ, როგორც მეშვიდე დღეს ღმერთმა „განისუენა საქმეთა მისთაგან“ [იმნაიშვილი, 1980: 38].

ამგვარად სრულდება მაკაბელთა წამების აქტი, რომლის აღწერისასაც ცხადად ადევნებს თვალს მკითხველი მათი მოწამეობის გზას და ივსება თანალმობით. ამ ამაღლებულ, ტრაგიკულად მშვენიერ სურათს ასრულებს ავტორის მაღალმხატვრული სიტყვები, რომლებიც სოლომონიას წარმოგვიდგენს, როგორც მექორწილე ვაჟების ბედნიერებით გულსავსე დედას: *„ხოლო წმიდაჲ დედაკაცი მაკაბელი მხიარულ იყო, ვითარცა ვის უყოფიედ ქორწილი შვილთა თჯსთაჲ“*[იმნაიშვილი, 1980: 38].

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ვფიქრობთ, მაკაბელი ძმები არ უნდა მოიაზრებოდნენ ყრმებად, როგორც მცირე ასაკის მოწამეებად. ამას მათ მიერ მეფისადმი მიმართული გონიერი პასუხი გვაფიქრებინებს. ქრისტიანული თვალსაზრისით, ღვთივსულიერი ადამიანისათვის, თუგინდ ის მცირეწლოვანი იყოს, ყველაფერია შესაძლებელი, მაგრამ თუ მაინცდამაინც, ჩვენ შედარებით „წულს“ მეშვიდე მაკაბელს მივიჩნევთ. სოლომონია განსაკუთრებულად ღელავდა მის გამო, რათა ასაკის სიმცირით მომდინარე უმწეობას არ აღეძრა მასში მღელვარება და საბოლოოდ არ დაჰკლებოდა იმ ზეციურ გვირგვინს, რაც მისმა წინამორბედებმა მიიღეს: *„და დაშთა ძჱ იგი მისი უმრწემჱსი. ხოლო დედასა მისსა ეშინოდა მისთჯს და განაძლიერებდა მას და ევედრებოდა ღმერთსა მისთჯს, რაჲთა არა მოსწყდეს ძმათა მისთა, და ითხოვდა, რაჲთა სრულ იქმნას, რამეთუ ეშინოდა, ნუუკუე შეეგას მახესა მის ბოროტისასა ყრმაჲ იგი“*[იმნაიშვილი, 1980: 37]. უსაფუძვლო როდია სოლომონიას მღელვარება, რადგან ექვსი ძმის წამებას შეესწრო „ყრმაჲ იგი“. ნუ დაგვავიწყდება, რომ ყოველივე საკუთარი თვალით იხილა და ასეთ დროს შესაძლებელია, რომ სულიერი მდგომარეობის გამომხატველმა ე.წ. აღმავალმა, ვერტიკალურმა ხაზმა იკლოს და ადამიანურმა ბუნებამ იმძლავროს ღვთაებრივზე. მიუხედავად ამისა, ჩვენ მაინც ვფიქრობთ, რომ მაკაბელნი ყრმები არ არიან. ისინი უფრო ჭაბუკებად შეიძლება გავიაზროთ.

ზემომოხმობილ ფაქტებთან ერთად, ყურადსაღებია ისიც, რომ „ყრმის“ გაგების სხვადასხვა ვარიანტს ითვალისწინებს ლექსიკოგრაფიული ტრადიცია. ძველ ქართულ ენაში ყრმა/ყმა ნიშნავდა ბავშვს, ახალგაზრდას, ვაჟს... *„სულხან-საბას მიხედვით კი, ყრმის ასაკი 10-დან 20 წლამდე ასაკში თავსდება“*თუმცა ეს უკანასკნელი იმასაც მუითითებს, რომ „ჭაბუკი ყმადაც ითქმის“ [მეტრეველი, 2004: 12]. ჩვენი აზრით, ძეგლში სწორედ ჭაბუკებზეა საუბარი.

გონიერი სიტყვისგების გარდა, ერთ-ერთ არგუმენტად, მიზეზად იმისა, რომ მაკაბელნი არ უნდა იყვნენ მცირეწლოვანნი, გვესახება დედის ასაკი. თხზულების მიხედვით, სოლომონია მოხუცებულია. „წამებაში“ სამგზისაა ხაზგასმული ამის შესახებ (იმნაიშვილი, 1980: 37, 38, 32).

დასმულ საკითხთან დაკავშირებით, „მარტვილობაში“ ყურადღებას იქცევს კიდევ ერთი ეპიზოდი. რჯულისთვის თავდადებულ მაკაბელთა დაკითხვასა და შემდგომ უკვე წამებას მეფე ანტიოქოსი უფროსი ძმით იწყებს, მანამდე კი *„ჰკითხა მათ და ჰრქუა: რომელი არს უხუცჱსი თქუენ შორის? რამეთუ იყვნეს ყოველნივე იგი სწორ შვიდნი ძმანი“*[იმნაიშვილი, 1980: 32]. რას შეიძლება გულისხმობდეს ავტორისეული „სწორი?“ ვფიქრობთ, მეფეს ძმათა შორის ასაკობრივი გარჩევა გაუჭირდა არამხოლოდ იმ მიზეზით, რომ ისინი შესაძლოა, ერთნაირად (ღვთიური სიბრძნით აღვსილნი) გამომეტყველნი („სწორნი“) ყოფილიყვნენ, არამედ იმითაც, რომ

საწამებლად გამზადებულნი ფიზიკურად თანაბარნი, თანასწორნი იყვნენ. ეს მომენტიც გვაფიქრებინებს, რომ მაკაბელნი მწირეწლოვან მოწამეებად არ უნდა მივიჩნიოთ (თითოეულის წლოვანება, ყველაზე მცირე - ერთი წლით მაინც რომ ყოფილიყო დაშორებული მომდევნოსაგან, პირველი და მეშვიდე ძმის სხვაობა მაინც აისახებოდა ფიზიკურ უთანასწორობაში. ჩვილობისას ხომ ექვსი წლით უფროს-უმცროსობა გაცილებით მარტივი შესამჩნევია). ამდენად, უმრწემესი ძისადმი დედის შეგონება არ გულისხმობს, რომ იგი ყრმა, ჩვილი უნდა ყოფილიყო. ის შედარებით პატარა იყო, ვიდრე – დანარჩენნი, თუმცა კონკრეტულად რა ასაკისა, ამის ზუსტი განსაზღვრა რთული სათქმელია.

საკითხზე მსჯელობისას ისიც უნდა ითქვას, რომ სოლომონია მხოლოდ უმცროს ვაჟს არ შეაგონებს. თხზულების კომპოზიციისათვის დამახასიათებელი თავისებურებაა მოვლენათა განმეორება (იხ. დანართი 1). ამაში არ ვგულისხმობთ მხოლოდ მაკაბელთა წამების თანმიმდევრობას (მკითხველმა/მსმენელმა ხომ თავიდანვე იცის ტელეოლოგია „მარტვილობისა“ - აგიოგრაფის მიზანია საფეხურებრივად წარმოგვიჩინოს თითოეულის წამება). აქ აღმავალ ხაზს ფონად გასდევს სოლომონიას მდგომარეობის ჩვენებაც, მისი ემოციების გადმოცემა ყოველი მაკაბელის აღსრულებისას. თვალსაჩინოებისთვის, შევეცდებით ერთგვარი სქემით წარმოვადგინოთ ძეგლის კომპოზიცია, რაც გაგვითვალისწინებს როგორც ძმათა ღვაწლისჩენის თანმიმდევრობას, ისე – დედის როლს მათი წამებიასას.

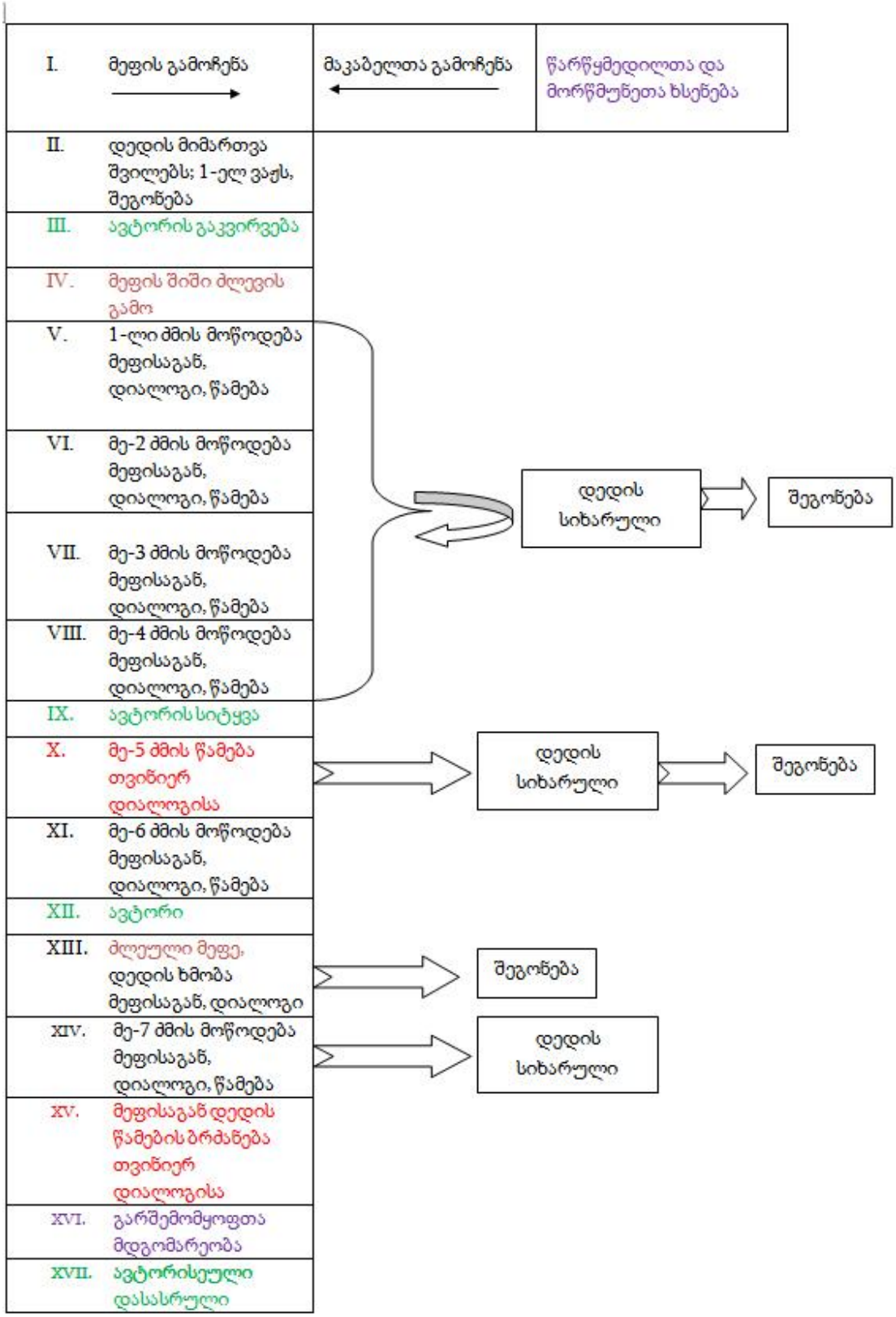

ამრიგად, ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ტექსტს თუ განვიხილავთ როგორც ჯვარსახოვნებას, მისი ჰორიზონტალური სივრცის დეკოდირებისას, „ყრმა“ ჭაბუკს უნდა ნიშნავდეს, ხოლო ვერტიკალური თვალსაზრისით, იგი სახისმეტყველურ გაგებას, დატვირთვას გვაძლევს და უმანკოების, უპირობო რწმენის, მორჩილების ერთიანობას გულისხმობს. ამასთან, თუ თანდართულ სქემასაც გავითვალისწინებთ, ცხადი გახდება, რომ დედის მიერ უმცროსი ძმის გამხნევება და შეგონება მხოლოდ მისი

მცირეწლოვნების მიზეზით არ აიხსნება. შესაბამისად, ნაკლები შესაძლებლობა გვრჩება, რომ მაკაბელ მოწამეთა ღვაწლი განვიხილოთ ყრმა მარტვილების სახეთა კონტექსტში.

---

[1] არაკანონიკურობა მიუთითებს „წმინდა წერილის“ შექმნისას სულიწმინდის ჩაურევნელობაზე.

[2] ანტიოქე IV ეპიფანეს მეფობის წლებია ძვ.წ. 175-163 წწ. [ბათოშვილი, 1991, 124].

[3] მოწამეთა სახელებს არ ვხვდებით არც ბიბლიურ წიგნებში და არც „წამებაში“, თუმცა იგი წარმოდგენილია კალენდარში: აბიმი, ანტონინე, გური, ელეაზარი, ევსევონი, ალიმი, მარკელე [საქართველოს ეკლესიის კალენდარი, 1976: 225].

[4] საეკლესიო კალენდრის მიხედვით, მაკაბელები ეწამნენ ძვ.წ. 166 წელს [საქართველოს ეკლესიის კალენდარი 1976, 225].

[5] ამ სიტყვის მოხმობის მაგალითი ქართული ორიგინალური აგიოგრაფიისა და ჰიმნოგრაფიის ნიმუშებში გვხვდება და ერთი და იმავე მნიშვნელობისაა - ნაკერპავს ნიშნავს („კოლაელთა წამება“; „გალობანი სინანულისანი“).

[6] თუკი ხატწერისა და ლიტერატურის სახეთა ინტერტექსტუალურ წაკითხვას გავყვებით, სოლომონია ღვთისმშობლის სახეთაგან ერთ-ერთი, კერძოდ, გზის მაჩვენებელი (ოდიგიტრია) დედაა.

[7] ბიბლიური გადმოცემის მიხედვით, ელია ცრუმორწმუნე მეფის - აქაბის წინაშე წარსდგება. მეფე მას უბედურების მომტანად შერაცხავს და მოსთხოვს, რომ დათმოს სარწმუნოება სხვათა მსგავსად და თავადაც სცეს თაყვანი მთავარ კერპს - ბაალს. იმისათვის, რომ ელიას მათი კერპის უსულობა და არარაობა ეჩვენებინა, მოითხოვა, ისრაელში მცხოვრებნი და ბაალის ქურუმები, რომლებიც აქაბის მეუღლის იეზებელის მფარველობის ქვეშ იმყოფებოდნენ, კარმილის მთაზე შეკრებილიყვნენ. აქაბი დასთანხმდა და, მართლაც, ყველამ ერთად მოიყარა თავი. ელიას წინადადებით, თანაბარ პირობებში, სამსხვერპლოზე ცეცხლის დაუნთებლად უნდა შეეწირათ მსხვერპლი თავიანთი ღმერთებისათვის. ვის ზვარაკსაც მოევლინებოდა ცეცხლი, ეს იქნებოდა იმის დასტური, რომ შემწირველის ღმერთი „ნანდჯლადვე“ ჭეშმარიტი იყო, თვად კი - ჭეშმარიტების მსახური. ქურუმთა და დამსწრეთა მიერ მთელი დღის თხოვნა-ვედრების, ღვთაების მოხმობის მცდელობამ არ გამოიღო შედეგი - მათი ზვარაკი უცეცხლოდ დარჩა. ელიას ლოცვის შემდგომ კი ცეცხლი არათუ შესაწირავ საქონელს, არამედ სამსხვერპლო ქვაბსაც კი მოედო. ამის შემდეგ გაოცებული წარმართნი მიწაზე დაემხნენ და აღიარეს ჭეშმარიტი ღმერთი (თუმცა გარკვეული ხნის შემდეგ, მეფე, დედოფლის შეგონებით, კვლავ მიეცა ელიას დევნასა და ურწმუნოების გზაზე სვლას [III მეფ. 17; 18]).

[8] შდრ. დავით აღმაშნებლის „გალობანი სინანულისანი“ – I. უგალობდითსა; ბიბლია - ეს. 45:24; რომ. 14:11; ფილ. 2:10-11.

ლიტერატურა

ბათოშვილი ა. 1991	ებრაელთა ხალხის ისტორიიდან თბილისი.
იმნაიშვილი ი. 1980	წამებაჲ შჳდთა ყრმათა მაკაბელთაჲ, თსუ ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, #23
მეტრეველი ს.ფ. 2004	მოწამე ქართულ აგიოგრაფიაში, ლიტერატურული ძიებანი, XXV
1976	საქართველოს ეკლესიის კალენდარი თბილისი.
გამ. 1981	გამოსვლათა, მცხეთური ხელნაწერი (მოსეს ხუთწიგნეული, ისო ნავე, მსაჯულთა, რუთი), , ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ელ. დოჩანაშვილმა, ტ.1, თბილისი
I მეფ. 1982	I მეფეთა, მცხეთური ხელნაწერი (მეფეთა I, II, III, IV, ნეშტთა I, II ეზრას I, II, III წიგნები), გამოსაცემად მოამზადა ელ. დოჩანაშვილმა, ტ.2,
მათ. 1986	მათეს სახარება, მცხეთური ხელნაწერი (დანიელის, მცირე წინასწარმეტყველთა და ახლი აღთქმის წიგნები), ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ელ. დოჩანაშვილმა, ტ.5, თბილისიებრაელთა ხალხის ისტორიიდან თბილისი.